

ПРЕБРОЯВАНЕ 2011

СЕМЕЙСТВА

Преброяванията на населението и жилищния фонд са единственият източник за осигуряване на надеждна, изчерпателна и детайлна информация за броя и структурата на семействата и промените, които настъпват в тях.

Към 1.02.2011 г. семействата в страната са 2 123 224, от които 1 537 777 (72.4%) живеят в градовете, а 585 447 (27.6%) - в селата.

До средата на миналия век семействата са отъждествявани с домакинствата и не са наблюдавани отделно. Промени в начина на изучаване на семействата настъпват от 1965 г., когато те се обособяват като отделна единица за наблюдение в програмата на преброяванията.

1. Семейства по местоживеене, брой на членовете и години на преброяванията

Местоживеене	1965	1975	1985	1992	2001	2011
Семейства по брой на членовете						
Общо за страната	2410148	2626788	2699955	2547016	2369100	2123224
Лица в семействата	7282704	7725844	7941547	7368808	6682394	5802005
Среден брой членове в едно семейство	3.0	2.9	2.9	2.9	2.8	2.7
В градовете	1055303	1465981	1719915	1690002	1623612	1537777
Лица в семействата	3274994	4434036	5173837	5004408	4656731	4213518
Среден брой членове в едно семейство	3.1	3.0	3.0	3.0	2.9	2.7
В селата	1354845	1160807	980040	857014	745488	585447
Лица в семействата	4007710	3291808	2767620	2364400	2025663	1588487
Среден брой членове в едно семейство	3.0	2.8	2.8	2.8	2.7	2.7

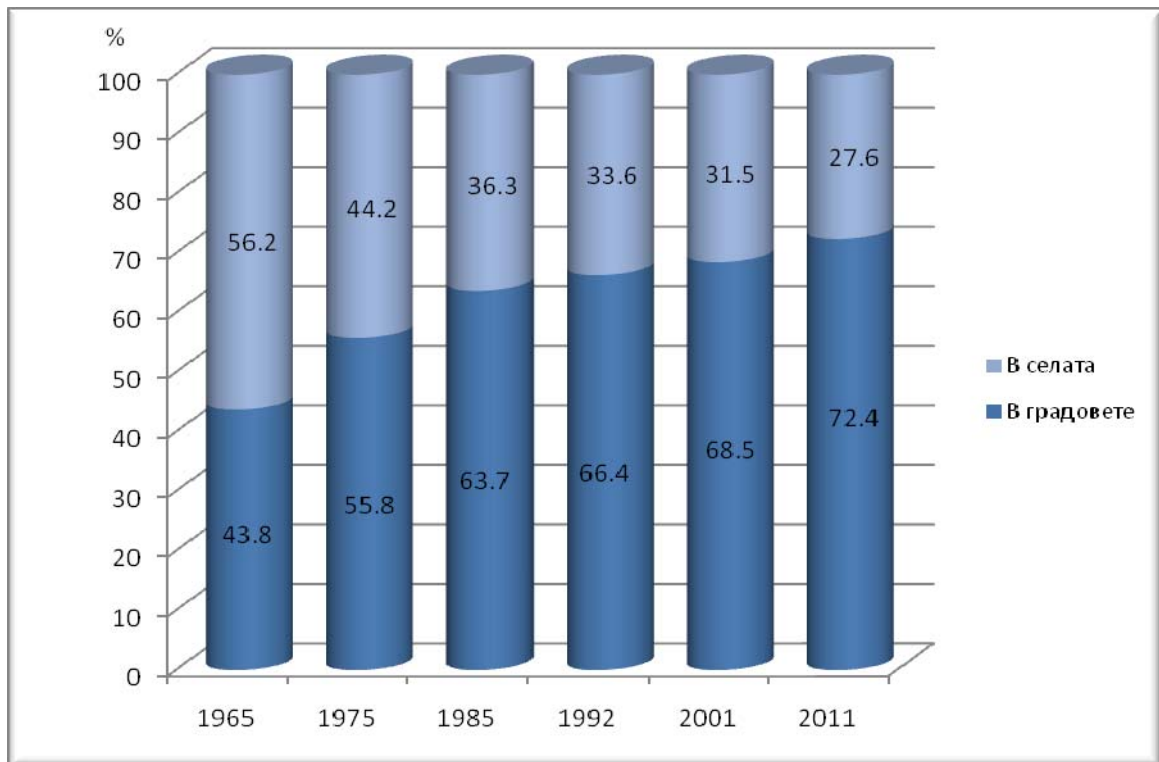
През периода 1965 - 1985 г. броят на семействата в страната се увеличава с 289 807 (12.0%), а на лицата, живеещи в тях - с 658 843 (9.1%).

При следващите преброявания се отчита общо намаляване на броя на семействата с 576 731 и на лицата в тях - с 2 139 542. Най-голямо намаление в броя на семействата е регистрирано между последните две преброявания. Към 1.02.2011 г. семействата в България са по-малко с 245 876 (10.4%) в сравнение с 2001 година.

За 45-годишния период, през който се изучават семействата у нас, се установява слабо намаляване в средния размер на семействата - от 3.0 лица през 1965 г. на 2.7 лица през 2011 година.

Започналото в средата на миналия век намаление на селското население за сметка на градското се отразява върху промените в структурата на семействата по местоживеене (град/село). През 1965 г. семействата в селата са 56.2% от всички семейства в страната, а към 1.02.2011 г. делът на тези семейства е 26.7%.

Фиг. 1. Структура на семействата по местоживеене и години на преброяванията

Известни различия има в динамиката на броя на семействата по области. Те се дължат на специфичните особености на отделните области, свързани предимно с интензитета на процесите на раждаемост и смъртност, с различното икономическо развитие, както и с размера и направлението на миграционните потоци - вътрешни и външни. През периода 2001 - 2011 г. броят на семействата намалява в 26 от областите, като най-чувствително е намалението в областите Видин (27.3%), Враца (26.1), Монтана (22.3%) и Разград (20.4%). Увеличение в броя на семействата има само в две от областите в страната. В област София (столица) семействата нарастват с 14 511 (4.3%), а в област Варна - със 116 (0.1%).

Между последните две преброявания средният размер на семействата намалява в 22 области. По-значително е намалението в областите Благоевград - от средно 3.0 лица в едно семейство през 2001 г. на 2.8 лица през 2011 г., Смолян - от 2.9 на 2.7 лица, и Кюстендил - от

2.8 на 2.6 лица. В 6 от областите средният размер на семействата не се променя през този период.

Вид на семействата

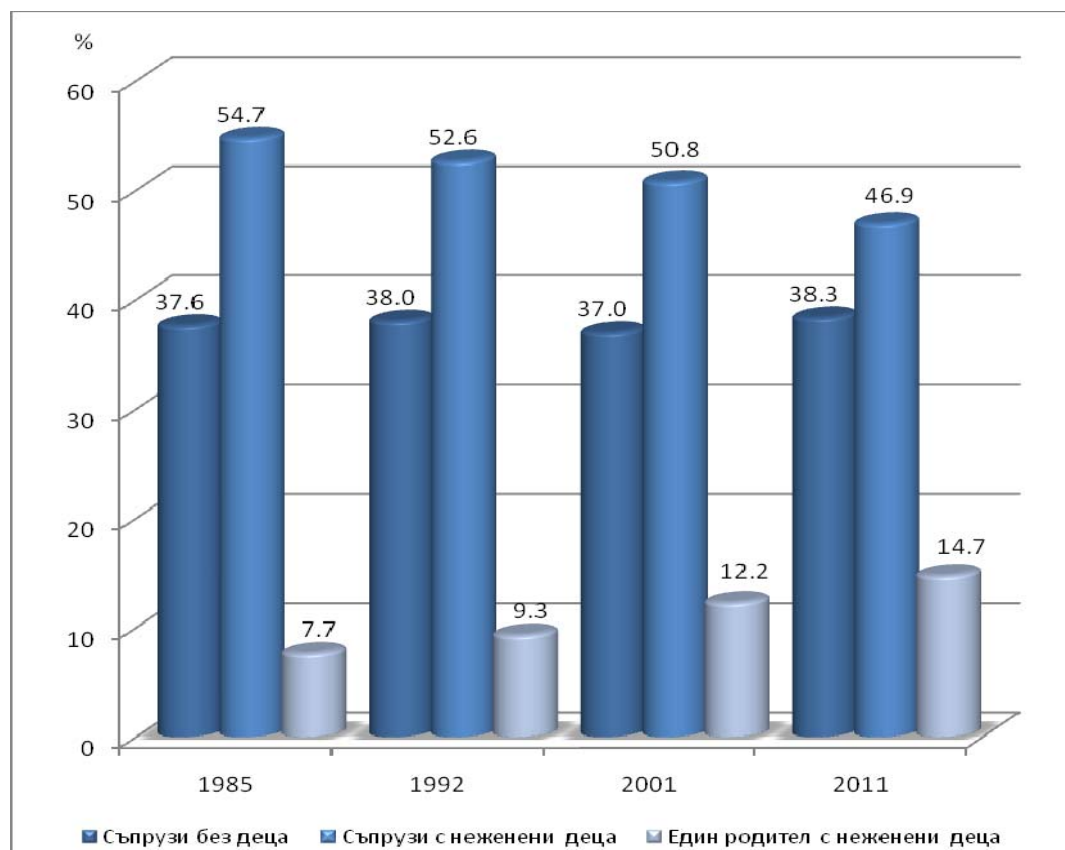
От 1965 г. до днес при всички преброявания се наблюдава нуклеарното семейство, включващо две и повече лица, които са свързани помежду си с определена степен на родство както по кръвна линия, така и в резултат на брак/съжителство без брак или осиновяване. За разлика от биологичното семейство, обхващащо цялото потомство на съпрузите, към нуклеарното семейство се отнасят само никога невстъпвали в брак деца, които живеят заедно с родителите си, независимо от възрастта им.

Семействата са три основни вида: семейство от двама съпрузи (в юридически брак или съжителство без брак) без деца; семейство от двама съпрузи (в юридически брак или съжителство без брак) с никога невстъпвали в брак деца и семейство от един родител с никога невстъпвали в брак деца.

Към 1.02.2011 г. най-голям е броят на семействата, съставени от двама съпрузи с никога невстъпвали в брак деца, които са 996 446 от всички семейства в страната. Семействата от двама съпрузи без деца са 813 995, а семействата, съставени от един родител с никога невстъпвали в брак деца - 312 783.

В периода 1985 - 2011 г. значително намаляват пълните нуклеарни семейства (двама съпрузи с никога невстъпвали в брак деца). Относителният им дял от 54.7% през 1985 г. намалява на 50.8% през 2001 г. и достига 46.9% през 2011 година. За същия период делът на семействата, съставени от двама съпрузи без деца, остава почти непроменен.

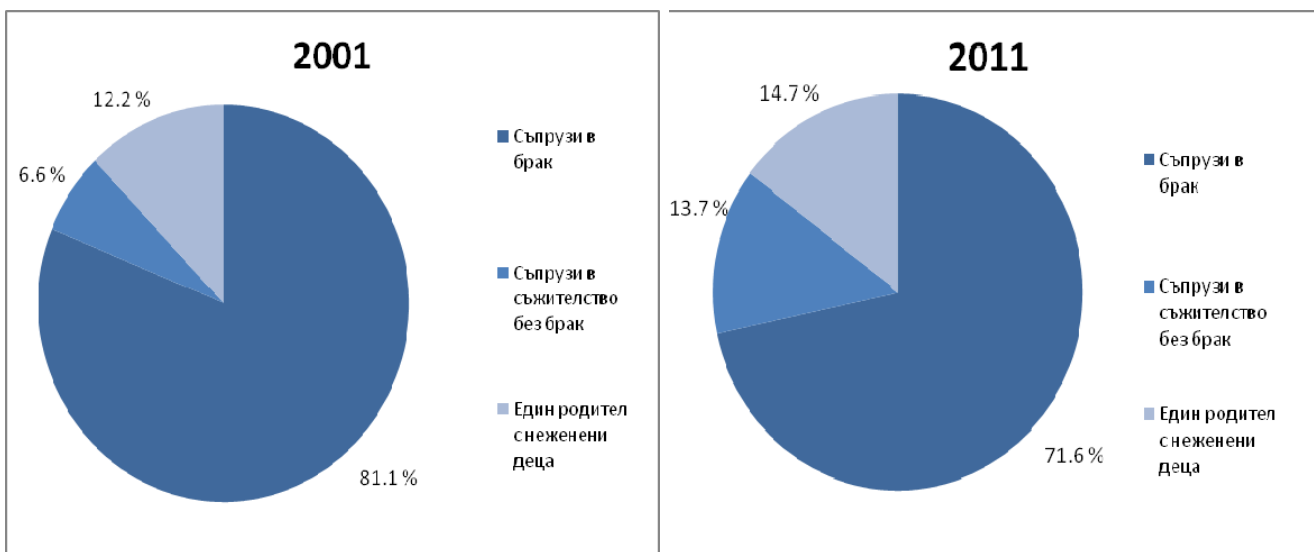
Фиг. 2. Структура на семействата по вид и години на преброяванията

В много от европейските страни е широко разпространена формата на съжителство между двама души на семейни начала без юридически оформен брак. В България този вид съжителство придобива разпространение през последните 20 - 25 години. Между последните две преброявания броят на тези семейства се увеличава близо два пъти и към 1.02.2011 г. в съжителство без брак са 289 893 (13.7%) от всички семейства в страната. В тези семейства живеят 888 818 лица, или 15.3% от всички лица в семействата.

Фиг. 3. Структура на семействата по фактическо семейно положение и години на преброяванията

Съжителството на семейни начала без сключен юридически брак е най-популярно сред никога невстъпвалите в брак лица. От всички живеещи в съжителство без брак лица над три четвърти (76.4%) са неженените/неомъжените, 16.7% са разведените, 3.2% - вдовците, и 3.7% - женените.

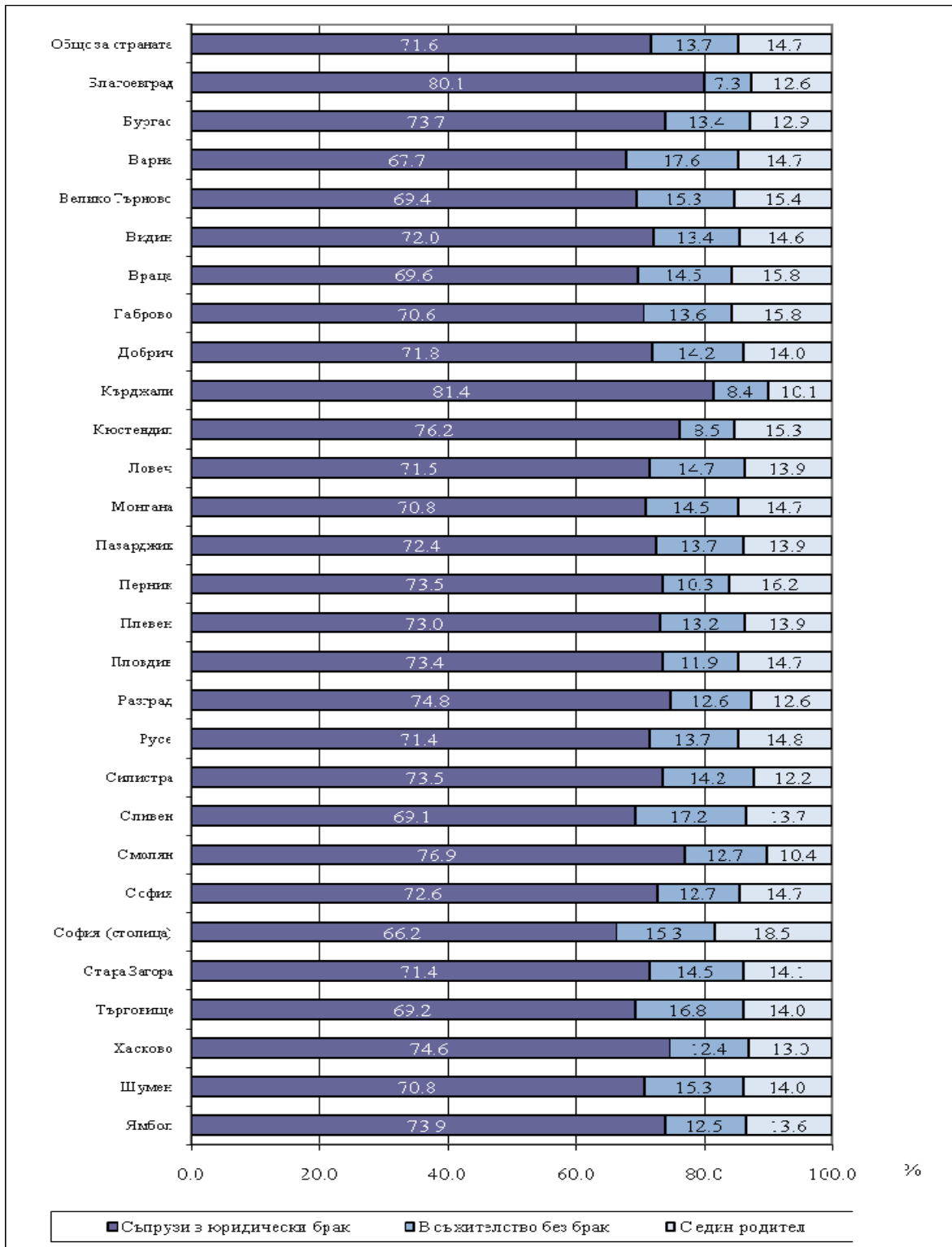
В 18.8% от всички семейства от двама съпрузи с никога невстъпвали в брак деца в страната съпрузите съжителстват без юридически брак. В градовете относителният дял на тези семейства е 16.8%, а в селата - 24.8%.

Делът на семействата, образувани от един родител с никога невстъпвали в брак деца, нараства от 7.7% през 1985 г. на 13.7% през 2001 г. и през 2011 г. достига 14.7% от всички семейства в страната. Майките с никога невстъпвали в брак деца са 80.4% от всички семейства от един родител с деца, а в 19.6% от семействата бащата сам отглежда децата си.

С най-голям относителен дял на семействата от един родител с никога невстъпвали в брак деца е област София (столица), в която този вид семейства са 18.5% от всички семейства в областта. Най-малък е делът на семействата, съставени от един родител с неженени (неомъжени) деца, в областите Смолян (10.4%) и Кърджали (10.1%).

Фиг. 4. Структура на семействата по вид и области

При анализиране на семействата от един родител с никога невстъпвали в брак деца според юридическото семейно положение на главата на семейството се установява, че през периода 1985 - 2011 г. непрекъснато се увеличава броят на неженените родители (самотни

майки и бащи) - от 4 762 през 1985 г. на 56 963 през 2011 година. С 15.9 процентни пункта нараства относителният дял на тези семейства и при последното преброяване те са 18.2% от всички семейства, съставени от един родител с неженени деца. Семействата на овдовелите родители с никога невстъпвали в брак деца също се увеличават и през 2011 г. те са 35.5% от всички непълни нуклеарни семейства.

Броят на семействата, съставени от един родител, който юридически се води в брак, но фактически сам отглежда децата си, се увеличава през периода 1985 - 2001 г. и намалява между последните две преброявания с около 7 хил. семейства. Към 1.02.2011 г. относителният дял на тези семейства е 14.9% от всички непълни нуклеарни семейства.

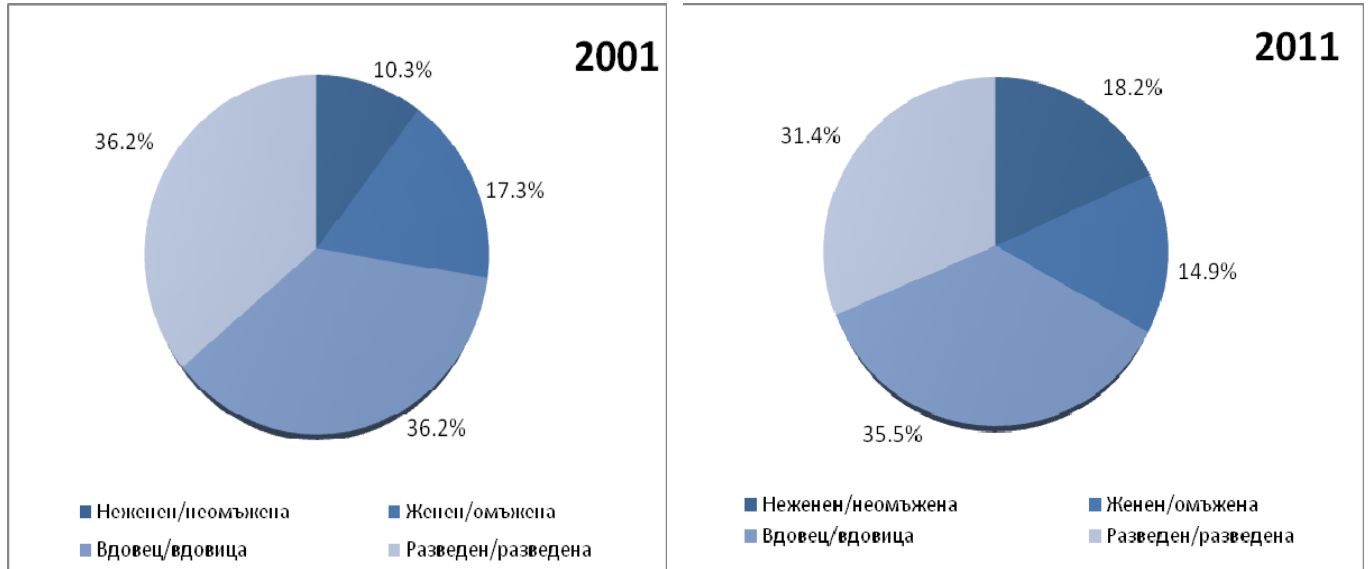
2. Непълни нуклеарни семейства по пол и семейно положение на главата на семейството и години на преброяванията

Местоживееене Вид на непълното нуклеарно семейството	Общо	Юридическо семейно положение на главата на семейството			
		неженен/ неомъжена	женен/ омъжена	вдовец/ вдовица	разведен/ разведена
1985					
Общо	206802	4762	19678	80964	101398
Майки с никога невстъпвали в брак деца	171569	4349	15896	65265	86059
Бащи с никога невстъпвали в брак деца	35233	413	3782	15699	15339
1992					
Общо	237853	8270	44160	87174	98249
Майки с никога невстъпвали в брак деца	196096	7378	34949	70240	83529
Бащи с никога невстъпвали в брак деца	41757	892	9211	16934	14720
2001					
Общо	290028	27515	53654	106634	102225
Майки с никога невстъпвали в брак деца	240239	24703	41557	87038	86941
Бащи с никога невстъпвали в брак деца	49789	2812	12097	19596	15284
2011					
Общо	312783	56959	46685	110969	98170
Майки с никога невстъпвали в брак деца	251325	48955	32538	90705	79127
Бащи с никога невстъпвали в брак деца	61458	8004	14147	20264	19043

През периода 2001 - 2011 г. намалява и броят на семействата, съставени от разведени родители с никога невстъпвали в брак деца. Техният относителен дял обаче продължава да бъде висок и към 1.02.2011 г. те са 31.4% от всички семейства, съставени от един родител с неженени деца.

Фиг. 5. Структура на непълните нуклеарни семейства по семейно положение на главата на семейството и години на преброяванията

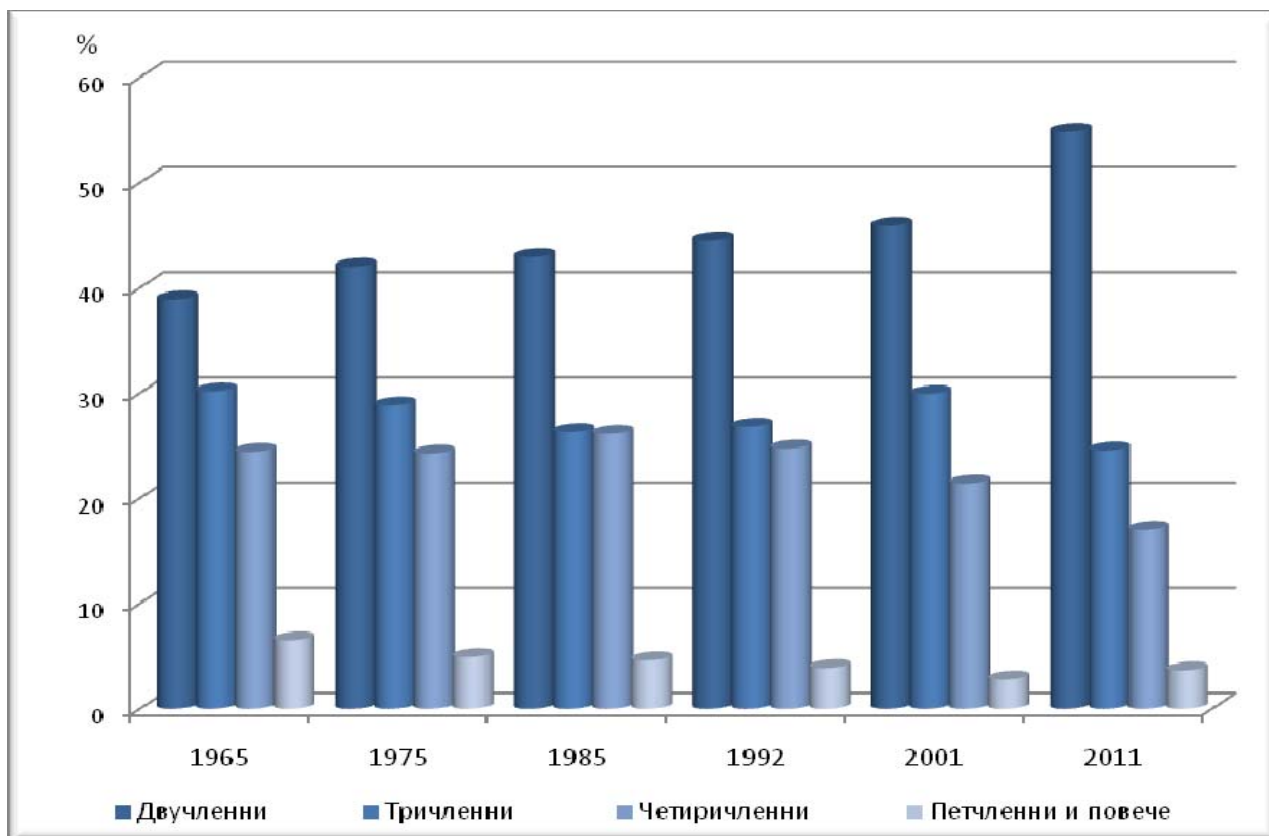

Брой на членовете в семействата

Измененията в броя и вида на семействата са съпроводени с промени в структурата им по брой на членовете. В нашата страна преобладават двучленните семейства. Техният брой и относителен дял нараства от 937 841 (38.9%) през 1965 г. на 1 053 471 (54.8%) през 2011 година. Броят и относителният дял на тричленните семейства варира между преброяванията и към 1.02.2011 г. тричленни са 653 207 (24.5%) от всички семейства в страната.

Фиг. 6. Структура на семействата по брой на членовете и години на преброяванията

Към 2011 г. четиричленни са 367 788 (17.0%) от всички семейства. За периода 1965 - 2001 г. относителният им дял намалява със 7.4 процентни пункта.

Многочленни, съставени от пет и повече лица, са 48 758 (3.7%) от семействата в страната. През разглеждания период броят им намалява близо три пъти.

Брой на децата в семействата

Данните от последните преброявания показват, че като типична форма на семейството в България е утвърден еднодетният модел. Броят на семействата с едно дете нараства между преброяванията и към 1.02.2011 г. те са 829 161 - 63.3.0% от всички семейства с деца. През същия период абсолютно и относително намалява броят на семействата с две, три и повече деца. При последното преброяване многодетни (с три и повече деца) са 56 017 семейства, или едва 4.3% от всички семейства с деца.

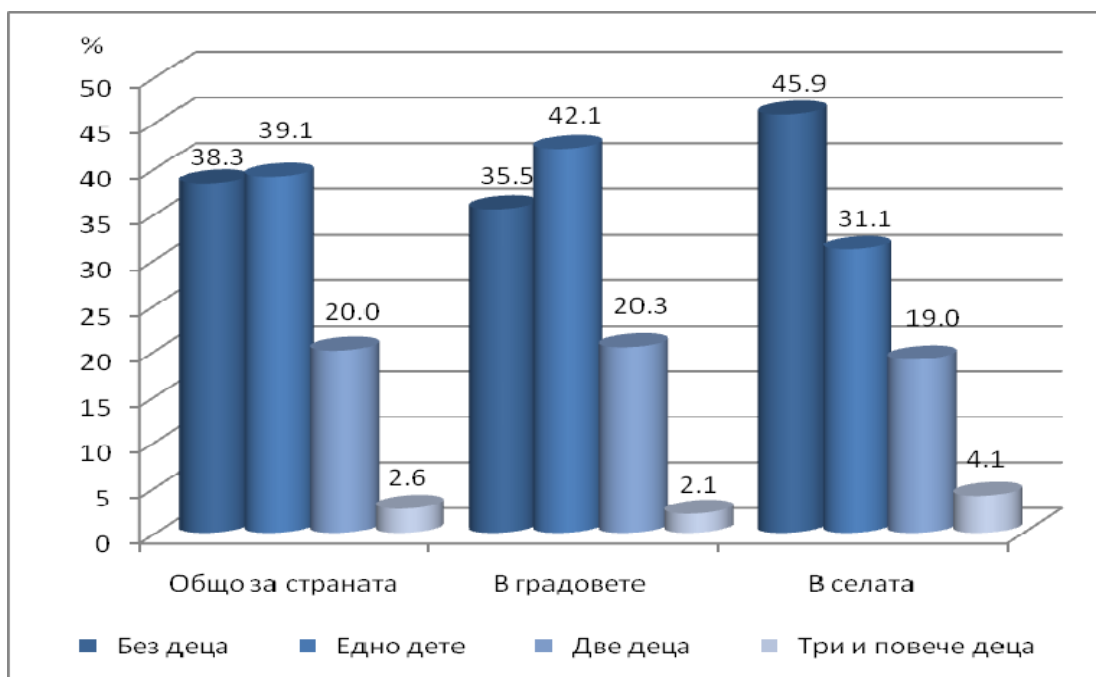
3. Структура на семействата с деца по вид и години на преброяванията

Семейства с деца по вид	Общо	Семейства по брой на децата			
		едно	две	три	четири и повече
Години на преброяванията					
Семейства с деца					
1985	100.0	47.6	44.5	6.0	1.9
1992	100.0	50.0	43.2	5.0	1.6
2001	100.0	57.0	38.0	3.9	1.1
2011	100.0	63.3	32.4	3.2	1.1
Съпрузи с деца					
1985	100.0	44.6	47.2	6.3	1.9
1992	100.0	46.5	46.4	5.5	1.6
2001	100.0	53.2	41.5	4.1	1.2
2011	100.0	59.2	36.2	3.5	1.2
Един родител с деца					
1985	100.0	69.3	25.3	4.0	1.4
1992	100.0	69.8	25.5	3.6	1.1
2001	100.0	72.8	23.8	2.7	0.7
2011	100.0	76.6	20.3	2.3	0.8

Особеностите на отделните области определят и различията между тях по показателя „брой на децата в семейството”. С най-голям дял на семействата с три и повече деца са областите Сливен (8.8%), Пазарджик (7.2%) и Кърджали (6.9%), а с най-малък - София (столица) (2.9%), Перник (3.0%) и Габрово (3.1%).

Средната възраст на главата на семейството е 51 години (50 години в градовете и 53 години в селата). Това донякъде е предпоставка за големия брой семейства, в които не е имало или вече няма никога невстъпвали в брак деца. Към 1.02.2011 г. без деца са 813 995 (38.3%) от семействата в страната (35.5% в градовете и 45.9% в селата).

Фиг. 7. Структура на семействата по брой на децата и местоживееене

С най-голям относителен дял на семействата без деца са областите Видин (47.6%), Монтана (45.3%), Ловеч (43.4%), Плевен (42.8%) и Ямбол (42.5%), а с най-малък - областите София (столица) (29.9%), Благоевград (32.1%) и Варна (33.8%).

Интерес представляват семействата, в които се отглеждат и възпитават децата до навършване на пълнолетие, т.е. семействата с деца под 18 години.

Към 1.02.2011 г. семействата с деца под 18 години са 755 946, или 57.7% от всички семейства с никога невстъпвали в брак деца в страната. В тези семейства се отглеждат 1 087 503 деца на възраст до 18 години. В градовете живеят 570 945 (75.5%) от семействата с деца под 18 години, а в селата - 185 001 (24.5%).

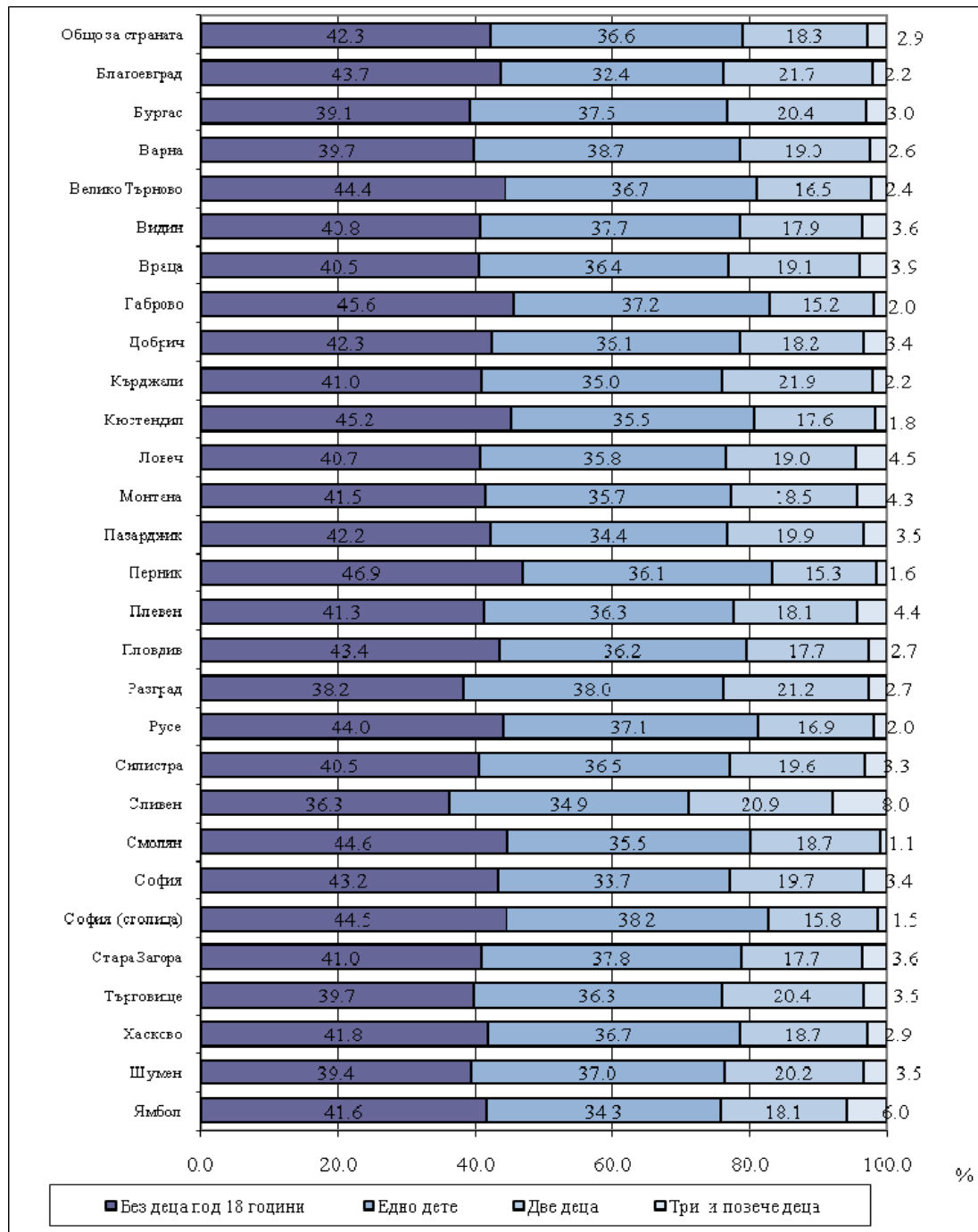
В пълни нуклеарни семейства (двама съпрузи с никога невстъпвали в брак деца) се отглеждат 907 683 (87.6%) деца на възраст до 18 години, като 293 709 от тези деца живеят в семейства, в които двамата съпрузи са в съжителство без брак.

През 2011 г. в семействата, съставени от един родител с никога невстъпвали в брак деца, има 179 820 деца на възраст до 18 години. Следователно в тези семейства се отглежда и възпитава всяко осмо дете в страната.

Анализът на семействата с деца по области показва, че най-голям е относителният дял на семействата, в които има деца под 18 години, в област Сливен - 63.7% от всички семейства с деца в областта, а най-малък - в област Перник (53.1%).

Фиг. 8. Структура на семействата с деца по брой на децата под 18 години и области

Предстои публикуването на подробната информация за домакинствата в България. Данните за страната по области, общини и населени места ще бъдат публикувани в Том I „Население”, книга 5. „Семейства”, и в 28-те книги на том III. „Области” от серията публикации с данни от Преброяване 2011.

Данни за семействата в България са публикувани на интернет страницата на НСИ в рубриката Преброяване 2011 (<http://www.nsi.bg/census2011/pagebg2.php?p2=175&sp2=200>).

МЕТОДОЛОГИЧНИ БЕЛЕЖКИ

Семейство са две или повече лица, живеещи в едно домакинство и свързани помежду си с определена степен на родство както по кръвна линия, така и в резултат на брак/съжителство без брак или осиновяване.

Едно лице не формира семейство.

Семейство образуват:

- двама съпрузи (в юридически брак или в съжителство без брак) без деца;
- двама съпрузи (в юридически брак или в съжителство без брак) с едно или няколко никога невстъпвали в брак деца **независимо от възрастта им**;
- един родител с едно или повече никога невстъпвали в брак деца **независимо от възрастта им**.

При работа с данните за семействата трябва да се обърне внимание на два основни момента, съдържащи се в определението за семейство:

Първо, за разлика от биологичното семейство, включващо цялото потомство на съпрузите, към нуклеарното семейство се отнасят само никога невстъпвалите в брак деца, които към момента на преброяването живеят заедно с родителите си.

Второ, няма ограничение за възрастта и икономическата активност на децата в семейството.

Глава на семейство е лицето, което е съпруг (съпруга) или родител и е признато за глава на семейството.

При определяне на главата на семейството трябва да се имат предвид следните принципи:

- **Главата на семейството задължително трябва да живее обичайно в жилището**; ако съпругът (съпругата) отсъства постоянно (живее в друго населено място), той (тя) не може да бъде глава на семейството.
- **Невстъпвало в брак дете може да бъде глава на семейството само ако има собствени деца и живее с тях.**

Фактическо семейно положение

Фактическо (действително) семейно положение е брачното положение на лицето, независимо дали то е оформено юридически. Фактическото семейно положение на лицето може да се различава от юридическото.

• „Не в брак (не в съжителство)” - лицата, които към критичния момент на преброяването не живеят на съпругески начала с друго лице, както и лицата, които към 1.02.2011 г. са в юридически брак, но се намират във фактическа раздяла, т.е. прекъснали са съпругеските си връзки, но нямат официален юридически развод.

• „В брак” - лицата, които към критичния момент на преброяването са в юридическо семейно положение „женен” или „омъжена” и едновременно с това живеят на съпругески начала със законния си партньор.

• „В съжителство без брак” - лицата, които живеят на съпругески начала с друго лице, с което към критичния момент на преброяването нямат юридически оформен брак.